

REVIEW ARTICLE / DERLEME YAZISI

Examination of Studies on the Levels of Anxiety and Depression of Children with Special Learning Disabilities and Their Parents

Özel Öğrenme Güçlüğüne Sahip Çocuklar ve Ebeveynlerinin Kaygı ve Depresyon Düzeyleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar: Geleneksel Derleme

Şeyma Tunçay¹, Dilan Aydemir², Ayhan Çakıcı³

Abstract:

This study aims to compile the literature examining the anxiety and depression levels of children diagnosed with learning disabilities and their parents. The focus is on the psychosocial difficulties and emotional burdens that parents experience when they have a child with special needs. It is emphasized that changes in the family structure of children with special needs can negatively affect the happiness of parents, and as a result, negative emotions such as anxiety, sadness and depression can emerge. Learning disabilities are characterized by difficulties encountered in areas such as reading, writing and mathematics in children with normal general intelligence levels. This situation negatively affects the social and academic lives of children and threatens their personality development. The fact that parents are not sufficiently informed about their children's learning disabilities increases their anxiety levels and leads to deepening psychological problems. It is stated in the literature that children with learning disabilities have higher anxiety and depression levels than their peers. In this context, increasing parents' awareness can help them overcome the difficulties they and their children face.

Keywords: Specific learning disability, anxiety and depression.

¹ Msc., PhD. Student, İstanbul Arel University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, İstanbul, Türkiye, E-mail: seyma.tuncay@hotmail.com, Orcid id: 0000-0003-3551-3503

² MSc., Akademi Disleksi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, İzmir, Türkiye, E-mail: dilanaydemirrr@gmail.com, Orcid id: 0009-0003-8632-5993

³ Assis. Prof., Department of Psychological Counselling and Guidance, University of Kyrenia, Kyrenia-Cyprus., Orcid İd: 0000-0002-5882-4892

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Şeyma Tunçay, İstanbul Arel University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, İstanbul, Türkiye, E-mail: seyma.tuncay@hotmail.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 17.03.2024, **Date of Revision/Düzelme Tarihi:** 06.11.2024, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 24.11.2024, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 25.12.2024

Citing/Referans Gösterimi: Tunçay, Ş., Aydemir, D. & Çakıcı, A. (2024). Examination of Studies on the Levels of Anxiety and Depression of Children With Special Learning Disabilities and Their Parents. *European Archives of Social Sciences*, 1(2), 91-96.

© 2024 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / European Archives of Social Sciences (www.eassjournal.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Bu çalışma, özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların ve ebeveynlerinin kaygı ve depresyon düzeylerini inceleyen literatürü derlemeyi amaçlamaktadır. Ebeveynlerin, özel gereksinimli bir çocuk sahibi olmasının getirdiği psikososyal zorluklar ve duygusal yüklerle odaklanılmıştır. Öğrenme güçlüğü, genel zekâ seviyeleri normal olan çocuklarda, okuma, yazma ve matematik gibi alanlarda karşılaşılan zorluklarla karakterizedir. Bu durum, çocukların sosyal ve akademik yaşamlarını olumsuz etkileyerek kişilik gelişimlerini tehdit eder. Ebeveynlerin, çocuklarının öğrenme güçlükleri konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları, kaygı seviyelerini artırmakta ve psikolojik sorunların derinleşmesine yol açmaktadır. Literatürde, öğrenme güçlüğü olan çocukların kaygı ve depresyon düzeylerinin, akrabalarına göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Özel gereksinimli çocuklara sahip ailelerde, aile dinamiklerindeki değişimlerin ebeveynlerin öznel iyi oluşlarını olumsuz etkilediği, bu durumun ise kaygı, depresyon ve üzüntü gibi olumsuz duygusal tepkilerin ortaya çıkmasına yol açtığı çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, ebeveynlerin psikolojik sağlamlıklarını artırmaya yönelik destekleyici müdahalelerin, öznel iyi oluşu olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel öğrenme güçlüğü, kaygı ve depresyon.

Giriş

Aileye katılacak yeni bir bebek, herkes için güzel bir heyecan ve mutluluk kaynağı olabilir. Anne ve babalar, bu yeni üye ile ilgili birçok hayal kurarlar. Ancak, bebeğin özel gereksinimleri olan bir çocuk olması durumunda, ebeveynlerin çocuklarına dair kurdukları bu hayallerin sarsılması söz konusu olabilir (Varol, 2005). Sağlıklı bir çocuk dünyaya geldiğinde bile ebeveynler zorluklar yaşayabilirken özel gereksinim sahibi bir çocuk aileye katıldığında, aile içindeki yapı, roller ve işleyiş ciddi anlamda değişir (Kurtbeyoğlu ve Yıldız-Demirtaş, 2020). Ebeveynlerin çocuklarına dair mutlulukları, çocuklarının özel gereksinimli olduğunu fark ettiklerinde şaşkınlık ve üzüntüye dönüşebilir. Özel gereksinimli çocukların anne ve babaları, diğer ebeveynlerin çoğunlukla karşılaşmadığı, zorlu ve alışılmadık sorumlulukları üstlenmek zorunda kalırlar (Kavak, 2007). Tüm bu değişimlerle mücadele eden ebeveynler için süreç zamanla daha da zorlayıcı hale gelebilir (Altuğ-Özsoy, Özkahraman & Çallı, 2006). Ebeveynlerin yeterince bilgi sahibi olmamaları ve çocuklarının ilerleyen süreçlerde karşılaşılabilecekleri zorlukları öngörememeleri kaygı seviyelerinin artmasına neden olabilir (Coşkun ve Akkuş, 2009). Kaygıya ek olarak, ebeveynlerde hayal kırıklığı, acı, üzüntü ve karamsarlık gibi olumsuz duygular görülebilir ve bu duygular zamanla depresif belirtilere dönüşebilir (Darıca vd., 2005; Kurtbeyoğlu ve Demirtaş, 2020). Özel öğrenme güçlüğü olan çocukların sayısı oldukça fazla olmasına rağmen, bu konuya yönelik çalışmaların sayısının sınırlı olduğu görülmektedir (Salman vd., 2016). Öğrenme güçlüğü, doğumdan sonra başlayan bir durum olmasına rağmen, çocuk okul hayatına başlayana kadar tanı konulamamaktadır. Tanı konulmadan önce bu çocuklar genellikle tembel olarak değerlendirilir ve sadece eğitim hayatlarında değil, bilişsel, dil ve sosyal gelişimlerinde de zorluklar yaşarlar (Doğan, 2018; Kadan, 2022). Öğrenme güçlüğü olan çocuklar, motor beceriler, okuma, matematik ve yazma gibi temel alanlarda zorluklarla karşılaşır ve bu zorluklar akademik başarılarını olumsuz etkiler (Kring ve Johnson, 2017). Zeka düzeyleri normal ya da normalin üstünde olmasına rağmen, okuma hızında yavaşlık, okuduğunu anlama güçlüğü, dil bilgisi hataları yapma, düşündüklerini açıkça ifade edememe ve matematiksel muhakeme konularında zeka düzeylerine göre daha düşük başarı gösterdikleri görülür (Morrison, 2017).

Akademik anlamda geri kalan çocukların sosyal hayatları da zamanla olumsuz etkilenmeye başlar (Yıldız, 2004). Örgün eğitimde zorluk çeken, yaşatlarından farklı

olduğunu düşünen ve ebeveynleri ile öğretmenleriyle ilişkisi zedelenen çocuklarda kişilik gelişimi noktasında da olumsuzluklar ortaya çıkabilir. Öğrenme güçlüğü genellikle ruhsal sorunlar ve davranış bozukluklarıyla birlikte görülür (Sharma, 2004; Erden vd., 2002). Depresyon, kaygı bozukluğu, özgüven zedelenmesi ve benlik saygısında düşüş gibi ikincil ruhsal sorunlar, çocuğun karşılaştığı zorlukları daha da artırır (Erden vd., 2002). Laura ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan bir araştırma, zeka seviyesi normal olan ancak öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklarda kaygı bozukluğu görülme olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Deniz, Yorgancı ve Özyeşil (2009) tarafından yapılan bir diğer çalışma ise, öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeylerinin akrabalarına göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Öğrenme güçlüğü olan çocuklar, sosyal ve duygusal alanda da çeşitli sorunlarla karşılaşabilir. Bu çocuklar, insanlarla ilişki kurma ve sürdürme, beden dilini anlama ve kişiler arası sorunları çözme konusunda zorlanabilirler (Avşar ve Cankaya, 2021). Ek olarak, bu çocuklarda saldırganlık, otorite figürleriyle zıtlasma ve çevreyi dağınık bırakma gibi davranışsal problemler de gözlemlenebilir (Gür, 2013). Stresle baş etmek için kaçınmacı davranışlar sergileyebilirler (Theodoridou vd., 2021). Bu çocuklarda gerileme de görülebilir (Yüce, 2015). Stres, çocuğun fiziksel sağlığını da etkileyebilir ve sık tuvalete çıkma, karın ağrıları veya baş ağrıları gibi şikayetlere yol açabilir (Theodoridou vd., 2021). Ayrıca, çocuk tanısını bilirse, istemediği bir duruma bu tanıyı bahane olarak gösterebilir (Yıldız, 2004).

Öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların karşılaştıkları bu zorluklarla başa çıkmalarında ebeveynlerinin rolü çok büyüktür. Ancak ebeveynlerin çocuklarını doğru bir şekilde yönlendirebilmeleri için yeterince bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Abd Rauf vd., 2021). Bilgili bir ebeveyn, çocuğunun zorlandığı alanları bilir ve bu alanlara nasıl müdahale edeceğini anlayabilir. Bu konuda artan araştırmalar ve ailelerin bilinçlenmesiyle, ebeveynlerin kaygı ve depresyon düzeylerinde de olumlu değişikliklerin olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklar ve ebeveynlerinin kaygı ve depresyon düzeylerini inceleyen çalışmaları ve derlemeleri ele alarak literatüre katkı sağlamaktır.

Yöntem

Bu çalışmada geleneksel derleme yöntemi kullanılmıştır. Geleneksel derlemeler, genellikle bir konu hakkında mevcut literatürü, araştırmaları, kitapları ve yayınları gözden geçirerek sunan çalışmalardır. Genellikle o alanda uzman olan kişiler tarafından belirli bir yöntem izlenmeksizin, farklı yollarla ve farklı kaynaklardan elde edilen bilgilerin derlendiği yazılardır (Synder, 2019). Kelime anahtarları; özel öğrenme güçlüğü, kaygı, depresyon kavramı Google Scholar, DergiPark, ScienceDirect, Ulakbim, Yök Tez, PubMed ve elektronik veritabanları Türkçe ve İngilizce olarak taranmıştır. Belirlenen kriterler ışığında toplam 52 çalışma dahil edilmiştir. Elektronik arama ile saptanan ilgili tüm yazıların başlık ve özetleri, araştırmacılar tarafından başlıca olarak gözden geçirilmiştir. Sonuçlara göre 542 çalışma gözden geçirilmiş olup konu ile doğrudan ilgisi olmayan, tam metnine ulaşılmayan, yayın, kitap, derleme ve makaleler tarama kapsamı dışında tutulmuş ve değerlendirilmeye alınmamıştır.

Temel Kavramlar

Özel Öğrenme Güçlüğü

Özel öğrenme güçlüğü, çocukların zeka düzeyi normal veya normalin üstünde olmasına rağmen okuma hızında yavaşlık, okuduğu şeyi anlama konusunda zorlanma, dil bilgisinde hata yapma, düşündüğü şeyleri açıkça belirtmekte zorluk yaşama, matematiksel muhakeme veya hesaplamayla ilgili konularda zeka düzeylerine göre daha düşük bir başarı göstermeleri durumuna denir (Morrison, 2017). Erken dönemde görülen bazı belirtileri vardır. Bu okul öncesi dönemde, konuşmada gecikme, benzer hecelerin karıştırılması, ayakkabı bağlamada zorlanma, sağ ve solu karıştırma, harfleri ve sesleri öğrenmede zorlanma, zaman ve yön kavramını karıştırma görülür (Theodoridou vd., 2021). Okul döneminde ise okumayı geç ve zor öğrenme, yazıda bozulmalar olması, matematikte zorlanma, okuduğunu anlayamama, düzensiz olma, dikkatin dağınık olması, problemleri çözmede yavaş olma, zamanı doğru kullanamama, çok hareketli ya da durgun olma, motor faaliyetlerde sorun yaşama görülebilir (Salman vd., 2016). Bu alan üç alt bölümde incelenir.

Alt alanları ise disleksi, diskalkuli ve disgrafi'dir:

Disleksi: Okumada bozulmaların olduğu bir özel öğrenme güçlüğüdür (Morrison, 2017). Bu öğrenme güçlüğü çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin; okumada zorluk, okuma hızının yavaş olması, hecelemede zorlanma görülebilir (Morrison, 2017). Yazıda hatalar, ses ve şekil anlamında benzerliği olan b, p, ve d harflerinde karışıklık yaşama, tersten yazmak ve tersten okumak görülen özelliklerdendir (APA, 2013).

Diskalkuli: Matematiksel alanda yaşanan zorlukları içeren özel öğrenme güçlüğüdür (Morrison, 2017). Bu öğrenme güçlüğü matematiksel kavramları tanımada, çarpım tablosunda, sayı saymada ve sembollerini tanımada zorlanmalara sebebiyet verir (Morrison, 2017). Yavaşlık, hatırlama güçlükleri, dokunarak sayma, ezbere yönelme, sıralamada zorlanma karşılaşılan diğer özelliklerdendir (APA, 2013).

Disgrafi: Yazılı ifadenin bozulmasıyla meydana gelen öğrenme güçlüğüdür (Morrison, 2017). Bu öğrenme güçlüğü noktalamada, dil bilgisi ile ilgili konularda, hecelemede, duyulan bilginin yazıya dökülmesi esnasında yaşanan zorluklarla kendini gösterir. El yazısını anlamada

güçlük yaşanabilir (Morrison, 2017). Kalem doğru tutulmayabilir, dikkatte dağınıklık veya dikkatin süresinde kısalma olabilir (APA, 2013).

Özel öğrenme güçlüğü hafif, orta ve ağır olmak üzere üç düzeyde görülür: hafif seviyede problemlili duruma karşın verilen destekler ile eğitim süreci sürdürülebilir; orta seviyede ise yoğun bir eğitime ihtiyaç vardır; ağır seviyede ise ciddi bir zorlanma söz konusudur ve yoğun bir eğitim gereklidir (APA, 2013). Öğrenme güçlüğü nedenlerine bakıldığında genetik yapının ve çevresel etmenlerin önemli bir rol oynadığı görülmüştür (Taşlıbeyaz, 2021). Genetik aktarım, doğum esnasında oluşan durumlar, zararlı madde kullanımı, yetersiz beslenme, nörolojik kaynağı olan durumlar ve çevresel faktörler olası nedenler arasındadır (Saraç, 2014).

Öğrenme Güçlüğü Olan Bir Çocuğun Ebeveyni Olmak
Öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklar, okula başladıklarında akademik performans düşüklüğü ile karşılaşmakta ve bu durum hem ailelerini hem de kendilerini etkilemektedir. Bu çocukların zeka kapasiteleri genellikle normal veya normale yakın olduğu için akademik başarısızlıkları sıklıkla aileler üzerinde bir sorumluluk yükü oluşturur (Margalit ve Heiman, 1986).

Transaksiyonel-ekolojik modele göre, öğrenme güçlüğü tanısı olan çocukların ebeveynleri daha düşük kişisel tutarlılık, yüksek anksiyete seviyeleri ve düşük yaşam memnuniyeti yaşamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının öğrenme güçlüğü nedeniyle hissettikleri stres, bu çocuklarda davranışsal bozuklukların ortaya çıkmasına neden olmakta ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Karaaziz, 2020). Ayrıca, öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların ebeveynleri, sosyal gelişim sorunları ve davranışsal problemlerle daha sık karşılaştıklarından, bu durum onların stres seviyelerini de artırmaktadır (Uğuz vd., 2004).

Anne-babalar, doğacak çocuklarının normal bir gelişim göstereceğine dair inanç taşır ve çoğunlukla özel gereksinimlerin olmayacağını düşünmektedirler (Doğru ve Arslan, 2008). Ancak, çocuğun eksiklik düzeyi veya özel gereksinim seviyesi ne olursa olsun, ebeveynlerin bu gerçeği kabullenmeleri zaman alabilir (Cavkaytar vd., 2007). Çocuğun dünyaya gelmesi ve özel gereksinimlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, ebeveynler suçluluk, inkar, hayal kırıklığı, depresyon ve stres gibi çeşitli duygusal tepkiler gösterebilmektedir. Ayrıca, maddi yetersizlikler, aile içindeki çatışmalar ve özel gereksinimli çocuğun ihtiyaçlarını karşılama gerekliliği, ebeveynlerde stres ve geleceğe yönelik kaygı yaratmaktadır (Kaner, 2009).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak, aile bireylerinin sorumluluk ve rollerinde önemli değişikliklere yol açmaktadır (Yıldırım, 2007). Bu değişim, çocuğun yarattığı stres, psikolojik ve ekonomik zorluklar, yardım alınacak uzmanların eksikliği ve çevrenin tutumu gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır (Evicmen, 1996). Bilal ve Dağ (2005), gelişimsel problemi olan bir çocuğa sahip olmanın aile bireylerini kişisel ve sosyal düzeyde stresle karşı karşıya bıraktığını belirtmektedir (Bilal ve Dağ, 2005). Bu süreçte yaşanan öfke, suçluluk, aşırı koruma ve kaygı gibi duygular, ebeveynlerin çocuklarına karşı benimsedikleri tutumları da etkilemektedir (Varol, 2005). Akkök (2003), özel gereksinimli çocukları olan ailelerle yaptığı çalışmada, aile tepkilerini belirli aşamalar üzerinden açıklamaktadır. Aşama modeline göre, aileler çeşitli süreçlerden geçerek uyum sağlamaya çalışmaktadır.

İlk aşamada inkar, şok, depresyon ve keder yaşanırken; ikinci aşamada suçluluk, öfke, utanç ve kaygı gibi duygular ortaya çıkmaktadır. Üçüncü aşamada ise çözüm arayışları, uyum sağlama ve kabullenme süreçleri gerçekleşmektedir. Ebeveynler, bu travmatik durum için çözüm arayışına girmektedirler (Akkök, 2003).

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklarda Depresyon ve Kaygı Üzerine Yapılan Araştırmalar

Depresyon, toplumda yaygın olarak görülen ve çocuklarda da ciddi etkilere sahip bir durumdur. Bu etkiler, ev içinde, sosyal hayatta ve ebeveynlerle geçirilen zamanlarda kendini gösterebilir (Miller, 2002). Öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar, çocukların yaşadığı depresyonun; sınıf durumu, babanın çalışma durumu, gelir seviyesi, kardeş sayısı gibi demografik özellikler ile ailedeki hastalık durumu ve okul başarısı gibi unsurlardan etkilendiğini ortaya koymaktadır (Tümekaya, 1999). Okula başlarken ve devam ederken bazı çocuklarda depresyon belirtileri gözlemlenebilir (Tuğ, 2011). Öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların depresyon belirtileri gösterme durumu, bu çocukların risk grubunda olmasından dolayı daha yüksek olabilmektedir (Deniz vd., 2009).

Okul hayatındaki olumsuzluklar ve başarısızlıklarla karşılaşan çocukların, kendilerini suçlama eğiliminde oldukları ve depresyon belirtileri yaşadıkları görülmektedir (Çakmaklı, 1997). Sürekli olumsuzluklar yaşayan çocukların, okuldaki başarısızlıkları, sosyal geri çekilmeleri ve duygusal gelişimdeki sorunlar, depresif belirtilerin artmasına neden olmaktadır (Tuğ, 2011). Eğitim hayatında başarısızlık yaşayan öğrenme güçlüğü olan çocukların, umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Gerede, 2002; Tuğ, 2011). Öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklar, diğer çocuklara göre daha fazla depresyon ve kaygı belirtileri göstermektedir (Kempe vd., 2011). Bu çocuklar, stres ve stresle başa çıkma konusunda da zorluklar yaşamaktadır. Bu durum, onların diğer çocuklara göre daha fazla stres hissetmelerine neden olur (Durat vd., 2017).

Tüm bu olumsuz durumlar, çocukların üzerinde baskı hissetmesine, çatışmalara girmesine ve kaygıya kapılmasına yol açabilir. Başarısızlıklar nedeniyle kendilerini suçlama ve utanç duyma gibi duygular yaşayabilirler (Yıldız, 2004). Akademik süreçte yaşanan zorluklara ek olarak, öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların kardeşlerinin böyle bir durumu yaşamaması, çocuğun psikolojik sürecini etkileyen bir diğer faktördür (Kadan, 2022). Bu durumda çocuk, kendini yetersiz hissedebilir ya da kardeşleriyle kıyaslamalar yaparak kaygı ve depresyon düzeylerinin etkilenmesine yol açabilir. Bunun tersine, öğrenme güçlüğü yaşamayan bir kardeş, öğrenme güçlüğü olan kardeşine gösterilen ilgiyi gözlemleyerek farklı tepkiler geliştirebilir (Kadan, 2022).

Dahle ve Knivsberg (2014), 9-11 yaş arasındaki 26 disleksili çocuk ile 26 normal gelişim gösteren akranının duygusal ve davranışsal problemlerinin yaygınlığını karşılaştırmıştır. Disleksili çocuklar, normal gelişim gösteren akranlarına göre daha fazla içe dönük (çekilme, kaygı ve depresyon) ve dışa dönük (agresyon, hiperaktivite ve suç işleme) davranış sergilemişlerdir. Öğretmenler, disleksili çocuklarda daha fazla dışa dönük davranış vakası rapor ederken ebeveynler içe dönük davranışların daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Bu durum, disleksili çocukların zorlayıcı görevlerle karşılaştıklarında kamu ortamlarında örtülü davranışlar kullanabileceğini veya bu davranışları bir başa çıkma stratejisi olarak

kullanabileceğini göstermektedir (Dahle ve Knivsberg, 2014).

Terras, Thompson ve Minnis (2009), 7-16 yaş arasındaki 68 disleksili olan çocuğun özsaygısı, öz kavramı ve psikososyal uyumunu ebeveyn ve çocuk anketleri ile görüşmeler yaparak araştırmıştır. Özsaygı, genel bir iyilik hali olarak kabul edilirken öz kavram genellikle belirli bir alandaki kendine dair algıları ifade etmektedir (McArthur vd., 2016). Disleksili olan katılımcılarda, eğitimsel yeterlilik alanındaki öz kavramının disleksili olmayan akranlara kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir ve duygusal, davranışsal ve sosyal zorlukların disleksili olan katılımcılarda daha yaygın olduğu bulunmuştur. Katılımcının ve ebeveynlerinin disleksiye karşı olumsuz tutumları veya sınırlı anlayışları, düşük özsaygıya etki etmektedir (Terras vd., 2009).

Disleksili olan çocuklarla doğrudan görüşme yaparak gerçekleştirilen çalışmalardan birinde, Eissa (2010) 35 disleksili olan ergen ile 21 disleksili olmayan ergenin okul başarısı, iyilik hali, özsaygı (daha genel bir iyilik hali ölçütü) ve akran ilişkileri üzerindeki disleksinin etkisini araştırmıştır. Disleksili olan ergenler, disleksili olmayan akranlara kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek içe dönük ve dışa dönük davranış sergilemiş ve disleksinin özsaygılarını ve akran ilişkilerini olumsuz etkilediğini belirterek "farklı hissetme" duygusu yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Eissa, 2010).

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocuklar ve ebeveynlerinin kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Öğrenme güçlüğü çocuğun akademik başarısını, bilişsel ve dil gelişimini ve sosyal ilişkilerini olumsuz anlamda etkileyen bir öğrenme bozukluğu olarak değerlendirilebiliriz. Bu güçlüğü yaşayan çocukların ise kendilerini suçlu hissettiği ve depresyona yakalandığı görülmektedir (Tuğ, 2011). Aile içerisinde öğrenme güçlüğü yaşayan bir çocuğun varlığı ebeveynlerinde kaygılı hissetmesine, suçluluk duymasına, strese girmesine, depresyon yaşamamasına sebebiyet verebilir ya da bu olguların düzeyini etkiler, ailedeki yükü artırır, ebeveynlerin çocuklarını reddedeceği bir noktaya dahi gidebilir. Özellikle sosyal destek eksikliğine maruz kalan ebeveynler daha fazla örselenir.

Bu ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında ise katılımcıların daha çok kadınlar olduğu erkeklerin daha az katılım gösterdiği ve bununla beraber annelerin sosyal desteği babalara oranla daha fazla gördüğü görülmüştür (Sakız ve Baş, 2019). Ancak yine de sosyal desteğin az olduğu ve bunun da ebeveynlerin psikolojik süreçlerini etkilediği görülmüştür. Özel öğrenme güçlüğünde anne ve çocuğun sürecini ele alan çalışmalar literatürde varken babayı ele alan araştırmaların yapılmadığı ve daha çok anne üzerinden sürecin işlendiği fark edilmiştir. Sürecin değerlendirilmesi noktasında katılımcı çocukların cinsiyet, okul ortalaması, sınıf, kardeş sayısı, tıbbi tanı ya da diğer psikolojik güçlükleri gibi özelliklerine bakıldığı; katılımcı ebeveynlerin ise yaşları, medeni durumları, eğitim seviyeleri, gelir düzeyleri, çocuk sayısı, sosyal destek algıları gibi değişkenlere bakıldığı görülmüştür (Sakız ve Baş, 2019).

Yapılan çalışmalarda da görülen en temel şeyin bilgi eksikliği olduğu ve bu noktada ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve hem çocuğa hem de aileye yönelik

doğru bir tedavi planı oluşturulması önem arz etmektedir (Abd rauf vd., 2021). Özellikle annelerin sürece daha çok dahil olması babanın süreçteki varlığının azlığı da görülen diğer bir unsurdur (Koçbaker ve Karamuklu, 2022). Bu noktada da ebeveyn depresyonu incelenirken anneye bakıldığında yalnızca çocuktan kaynaklı bir sürecin mi olduğu yoksa sosyal destek azlığı, bakım sorumluluğunun sadece anneye bırakılması gibi ev içi dinamiklerin ve çevresel etkenlerin de sürecin şiddetini artırıp arttırmadığı üzerinde durulmalıdır. Bu anlamda daha bütüncül bir perspektiften bakılması çok daha işlevsel olacaktır. Tanı konduktan sonra eşlerin birbirlerini de suçladığı görülmüştür bu durum da yaşanan kaygı ve depresyonu daha fazla arttırmaktan öteye geçmeyecektir.

Pek çok eğitimci, öğrenme güçlüğü olan bireylere karşı olumsuz tutumlara sahiptir ve bu bireylerin daha az zeki, öğretmesi daha zor veya tembel olduğuna inanmaktadır (Lisle ve Wade, 2014). Örneğin, disleksi gibi spesifik öğrenme güçlüğü olan hem çocuklar hem de yetişkinler, kendilerine resmi bir teşhis konulmadan önce aptal, kopya çeken, tembel veya dikkatsiz olarak kalıplaşmıştır (Denhart, 2008; McNulty, 2003; Siegel, 2013; Siegel, 2016), bu da bu bireylerde görülen okul fobisine ve sınava girme korkusuna katkıda bulunabilir (Lodygowska ve Czepita, 2012). Bu tutumlar gelişimsel disleksi ile ilgili duygusal deneyime katkıda bulunur ve dolayısıyla yaşam sonuçlarının belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Öğretmenlerin tutumları öğrenme güçlüğü olan öğrenciler üzerinde etkili olabilir. Disleksiye karşı olumsuz bir tutuma sahip öğretmenlerin, disleksi olan öğrencilere yazma başarısına ilişkin daha düşük puanlar verdikleri ve bunun da öğrencilerin gerçek yazım başarısını etkilediği bulunmuştur (Hornstra, Denessen, Bakker, Bergh ve Voeten, 2010).

Unutulmamalıdır ki her çocuğun süreci, gelişim düzeyi ve öğrenme yapısı birbirinden çok farklıdır dolayısıyla bu güçlüğü olan çocuklara sahip ebeveynlerin sabırlı ve anlayışlı olması, başkalarıyla karşılaştırma yapmamasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu süreçte okul ve aile iş birliği halinde olmalı ve odak nokta çocuğun iyilik hali olmalıdır. Özellikle öğretmenlerinde öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklarla nasıl ilerleyecekleri noktasında doğru bilgilendirmeleri almış olması çok önemlidir; çünkü çocuğun eğitim hayatını etkileyen en önemli etkenlerden biri de öğretmenleridir. Ailelere doğru bir psikoeğitim verilmesi ve hem çocuk hem de ebeveynler için psikoterapi önemli bir husustur. Doğru bir psikoeğitim, sosyal ve psikolojik destek ve tedavi planı ile yaşanan kaygı ve depresyon düzeyinin de azalacağı

düşünülmektedir. Öğrenme güçlüğü yaşayan çocuk ve ailelerinin hem bu bozukluğu daha iyi anlayabilmeleri hem de yaşadıkları kaygı ve depresyon ile ilgili bir psikoeğitimden geçmeleri önerilebilir. Bir diğer öneri de bu güçlüğü sahip çocukların deneyimlenen bu bozukluğu en az zorlukla atlatabilmeleri için ailelerle işbirliği içerisinde olarak çocukların psikoterapi almalarıdır (Kartöz, 2016). Tüm bunlara bakıldığında kaygının ve depresyonun kişiliğin gelişimi ve öğrenmedeki etkisi de göz önünde bulundurulduğunda, öğrenmede güçlük yaşayan çocukların kaygı ve depresyon belirtileri göstermesinin sıklıkla karşılaşılan bir durum olduğu düşünülmektedir Bundan dolayı çocukta kaygı ve depresyonu tetikleyen etkenlerin belirlenmesi oldukça önemlidir (Deniz vd., 2009). Bu aşamada ise okulda görev yapan psikolojik danışmanların bu çocuklarla bireysel görüşme yapmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir (Görgü, 2017).

Beyannameler

Etik Onayı ve Katılım Onayı

Yürütmüş olduğum bu çalışma literatür taraması ve derlemesidir. Herhangi bir katılımcı kitlesinden veri toplanmamıştır. Dolayısı ile üniversite etik komisyonundan izin gerektirmemektedir.

Yayın İzni

Yayın izni dergiye devredilmiştir.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Çalışma alan yazının taranması ile oluşmuştur. Dolayısı ile herhangi bir veri kullanılmamıştır. Ancak talep edilmesi halinde taranan makaleler ibraz edilebilir.

Çıkar Çatışması

Hakemlik ve editörlük sürecinde çıkar çatışmasına mahal verecek herhangi bir durum söz konusu değildir.

Finansman

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

Yazar Katkıları

AÇ, makalenin konsept ve tasarımını oluşturmuştur ve süpervizyonunu gerçekleştirmiştir. ŞT ve DA, literatür taraması, yorumlama yapmıştır son olarak ŞT kritik revizyon aşamalarını yürütmüştür.

Kaynaklar

Abd Rauf, A. A., Akmar Ismail, M., Balakrishnan, V., Cheong, L. S., Admodisastro, N. I., & Haruna, K. (2021). Analysis of support for parents in raising children with dyslexia. *Journal of Family Issues*, 42(2), 276-292.

Darica, N., Abidoğlu, Ü., & Gümüşçü, Ş. (2005). *Otizm ve otistik çocuklar* (4. baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.

Altuğ-Özsoy, S., Özkahraman, Ş. ve Çallı, F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 8(3), 69-79.

Akkök, F. (2003). *Bayan perşembeler, farklı özelliği olan çocuk anneleri ile yapılan psikolojik danışma gruplarının ardından*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Avşar, H., & Cankaya, Ö. (2021). Çocuklardaki disleksi sorununun iletişim açısından analizi: ilköğretim çağındaki dislektik çocukların iletişim problemleri. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 59-86.

Bilal, E., & Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stres, stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2), 56-68.

Coşkun, Y., & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 213-227.

- Caykaytar, A., Batu, S. ve Beklan, O. (2007). Gelişimsel Geriliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerin
- Sosyo-Ekonomik ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkiler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 79-96.
- Çakmaklı, K. (1997). *Psikososyal sağlığın korunması*. İstanbul: Deha Matbaacılık.
- Denhart, H. (2008). Deconstructing barriers: Perceptions of students labeled with learning disabilities in higher education. *Journal of learning disabilities*, 41(6), 483-497.
- Deniz, M. E., Yorgancı, Z. ve Özyeşil, Z. (2009). Öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *İlköğretim Online*, 8 (3), 694-708.
- Doğan, H. (2018). Özgül öğrenme güçlüğü gösteren çocuklar. N. Aral ve F. Gürsoy (Eds.). *Özel gereksinimli çocuklar ve eğitimleri: Özel gereksinimli çocuklar*. Ankara: Hedef Yayınları.
- Erden, G., Kurdoğlu, F. ve Uslu, R. (2002). İlköğretim okullarına devam eden Türk çocuklarının sınıf düzeylerine göre okuma hızı ve yazım hataları normlarının geliştirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 5-13.
- Espin, L., García, I., del Pino Sánchez, M., Román, F., & Salvador, A. (2019). Effects of psychosocial stress on the hormonal and affective response in children with dyslexia. *Trends in Neuroscience and Education*, 15, 1-9.
- Evcimen, E. (1996). *Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin (Anne Ve Babaların) Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Gerede, A. (2002). *İlköğretimde okuyan çocukların umutsuzluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Görgü, E. (2017). Özgül öğrenme güçlüğü tanıli çocuklarla yapılan grupla psikolojik danışmanın çocukların depresyon ve kaygı düzeylerine etkisi. *Turkish Studies*, 12(33), 197-212.
- Gür, G. (2013). *Disleksili bireylerde erken tanı konmasının önemi ve disleksi eğitimlerinde yurt içi ve yurt dışı uygulamaların incelenmesi ve karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Hornstra, L., Denessen, E., Bakker, J., Bergh, L., & Voeten, M. (2010). Teacher attitudes toward dyslexia: Effects on teacher expectations and the academic achievement of students with dyslexia. *Journal of Learning Disabilities*, 43(6), 515-529.
- Kaner, S. (2009). *Aile Katılımı ve İşbirliği*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kartöz, M. (2016). *Özgül öğrenme güçlüğü olan çocuklar ile sağlıklı çocukların anksiyete ve depresyon düzeyleri açısından karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi: Gaziantep Üniversitesi.
- Kaya, Ö. M. (2002). *Okulöncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara ailelerin ilgi ve katılımları ile okulöncesi eğitim kurumlarının aile eğitimine katkısı konusunda anne baba görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kempe, C., Gustafson, S., Samuelsson, S. (2011). A Longitudinal Study of Early Reading Difficulties and Subsequent Problem Behaviors. *Scandinavian Journal of Psychology*, 52(3), 242-50.
- Kurtbeyoğlu, Z., & Demirtaş, V. Y. (2020). Özel öğrenme güçlüğü tanıli çocuğu olan anne-babaların algılanan sosyal destek ve depresyon düzeyleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 228-242.
- Kring M. A. ve Joanson L. S., (2017). *Anormal Psikolojisi*. (Ed. Muzaffer Şahin). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Laura, S. M., Fuchs Lynn, S. and Fuchs Douglas, P. (2005). Assisted Learning Strategies For English Language Learners With Learning Disability. *Exceptional Children*, 71(3),S.231247.
- Lisle, K., & Wade, T. J. (2014). Does the presence of a learning disability elicit a stigmatization? *British Journal of Education, Society & Behavioural Science*, 4(2), 211-225.
- Lodygowska, E., & Czepita, D. (2012). School phobia in children with dyslexia. *Annales Academiae Medicae Stetinensis*, 58(1), 66-70.
- Miller, J. A. (2002). *Çocuklarda depresyon*, (çev: M. Işık). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Morrison J. (2017). *DSM-5'i kolaylaştıran "Klinisyenler için tanı rehberi"*. (Ed. Muzaffer Şahin). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sakız, H., & Baş, G. (2019). Öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklarda ve ebeveynlerinde yaşam kalitesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 53-72.
- Salman, U., Özdemir, S., Salman, A. B., & Özdemir, F. (2016). Özel öğrenme güçlüğü "Disleksi". *İstanbul Bilim Üniversitesi Florence Nightingale Tıp Dergisi*, 2(2), 170-176.
- Saraç, S. (2014). Okuma güçlükleri ve disleksi. *Psikoloji Çalışmaları*, 34(1), 71-77.
- Sharma, G. (2004). A Comparative study of the personality characteristics of primary school students with learning disabilities and their non learning disabled peers. *Learning Disability Quarterly*, 27(3), 127-140.
- Siegel, L. (2013). *Understanding dyslexia and other learning disabilities*. Vancouver, BC: Pacific Educational Press.
- Siegel, L. (2016). Not stupid, not lazy: Understanding dyslexia and other learning disabilities.
- Stigmatization? *British Journal of Education, Society & Behavioural Science*, 4(2), 211-225.
- Theodoridou, D., Christodoulides, P., Zakopoulou, V., & Syrou, M. (2021). Developmental dyslexia: Environment matters. *Brain sciences*, 11(6), 782.
- Taşlıbeyaz, H. F. (2021). *Öğrenme güçlüğü açısından risk grubunda olan öğrencilerin belirlenmesine yönelik ölçme aracı geliştirme çalışması*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tümkaya, S. (1999). İlköğretim Okullarındaki Öğretmen ve Öğrencilerin Depresyon Belirtilerinin Araştırılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(7), 77-95.
- Türk, A., Öztürk, M., & Bilican-Gökkaya, V. (2022). Investigation of the Relationship Between Depression, Anxiety, Stress and Future Anxiety by Canonical Correlation Analysis, Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology, 4(3): 262-270
- Ozokcu, O. (2018). Investigation of peer relationships of children with and without special needs in the preschool period. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 10(2), 92-105.
- Varol, N. (2005). *Aile eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yıldız, S. (2004). Öğrenme güçlüğü olan çocukların psikososyal özellikleri, sorunları ve eğitimi. *HAYEF Journal of Education*, 1(2), 169-180.